

MICHAL V. ŠIMŮNEK
ANTONÍN KOSTLÁN
(EDITORŮ)

**BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK
OBĚTÍ NACISTICKÉ PERZEKUCE
Z ŘAD VĚDECKÉ OBCE
V ČESKÝCH ZEMÍCH 1939–1945**

SWAZEK I (A–K)

KAROLINUM

**Biografický slovník
obětí nacistické perzekuce
z řad vědecké obce
v českých zemích 1939–1945**

Svazek I
(A–K)

**Michal V. Šimůnek
Antonín Kostlán
(editoři)**

Recenzovali:

PhDr. Jan Gebhart, DSc. (†)
prof. PhDr. Petr Svobodný, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Redakce Marie Hamšíková
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2019

© Michal V. Šimůnek, Antonín Kostlán (editoři), 2019

ISBN 978-80-246-3614-6

ISBN 978-80-246-3647-4 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2019

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Úvodní slovo (<i>Eva Zažímalová</i>)	9
<hr/>	
Perzekuce vědců v protektorátu Čechy a Morava během druhé světové války - úvodní studie (<i>Michal V. Šimůnek</i>)	11
<hr/>	
Oběti z řad vědců a akademiků - vymezení tématu (<i>Antonín Kostlán - Michal V. Šimůnek</i>)	41
<hr/>	
Poděkování	47
Ediční poznámka	48
Seznam použitých zkratk	49
Seznam zkráceně citované literatury a databází	55
Seznam autorů a jejich zkratky	58
<hr/>	
Biografická část	59
Franz Adler	61
Maximilian Adler	65
Jan Auerhan	68
Jiří Baum	72
Bohumil Baxa	76
August Bayer	80
Jan Bečka	85
Vladimír Bergauer	88
Ludwig Berwald	91
Jaroslav Boháč	97
Lev Borský	101
Oskar Butter	105
František Coufal	108
Norbert Fabián Čapek	111
Blahoslav Čermák	116
Jan Čipera	119
Vojtěch Čížek	122
František Čuřík	126

Hugo Ditz	130
Václav Dolejšek	133
Mikuláš Doležal	138
František Dvořák	141
Dominik Eisinger	145
Viktor Felber	147
Josef Fischer	151
Oskar Fischer	158
Rudolf Fischl	162
Jan Florian	166
Otakar Frankenberger st.	171
Jiří Franta	175
Jan Frček	178
Walter Fröhlich	182
Alfred Fuchs	186
Anton Gebert	191
Gustav Gellner	194
Alexandr Gjurić	199
Ilja Dmitrijevič Golub	204
František Gregor st.	206
Vladimír Groh	209
Alfred Grotte	214
Edgar Stanislav Hauner	216
Vilém Julius Hauner	218
Vilém Havlík	221
Vladimír Helfert	224
Erwin Hirsch	230
Karel Hora	232
Vladimír Hora	236
Bohuslav Horák	239
Bohuslav Hrudička	242
Wilhelm Jaroschy	245
Jan Jebavý	248
Bedřich Jenšovský	251
Jan Jesenský ml.	255
František Kafka	258
Richard Kahn	261
Ernst Kalmus	264
Otakar Kamper	266
Bohumil Kladivo	268
Erwin Klausner	273
Jaroslav Klíma	275

František Alois Kolářek	277
Emil Kolben	282
Kurt Konrad	288
Kamillo Körner	294
Arnošt Vilém Kraus	298
Vladimír Krist	303
Kamil Krofta	306
Pavel Kropáček	316
Václav Kropáček	319
Miroslav Křivý	323
Josef Kudela	328

Relevantní archivy a knihovny	333
Seznam vyobrazení	335
Jmenný rejstřík	339
Místní rejstřík	350

ÚVODNÍ SLOVO

Ačkoli o nacistické likvidační mašinérii bylo již napsáno mnohé, podrobná a vědecky fundovaná kniha, která by se věnovala obětem nacistického režimu z řad členů vědecké a akademické obce, překvapivě dosud chybí. Přitom v zahraničí (např. v Polsku) byly první soupisy k dispozici již v 70. letech 20. století. Hlavním cílem knihy *Biografický slovník obětí nacistické perzekuce z řad vědecké obce v českých zemích 1939–1945* je tedy zmapovat a analyzovat vůbec největší personální a ideologický zásah do moderní vědy v českých zemích, ke kterému kdy došlo. A byl to zásah o to významnější, že postihl badatele a výzkumníky nejrozličnějších generací: tedy jak nejstarší generaci, jejíž dílo bylo téměř završeno, tak i střední a nejmladší generaci, jejichž vědecká práce se blížila svému vrcholu nebo slibovala velký rozlet. S obdobím druhé republiky a ustavením protektorátu Čechy a Morava vstoupila česká věda do dlouhého temného období, které trvalo de facto až do pádu komunistického režimu v roce 1989. K přímé perzekuci (nejrozsáhlejší z nich zasáhla Masarykovu univerzitu v Brně, jejíž profesorský sbor skončil do značné části v koncentračním táboře Mauthausen), končící často smrtí postižených, se v tomto období přidalo také vylučování rozsáhlých skupin osob z možnosti podílet se na vědě na základě opakujících se ideologicky a politicky motivovaných čistek, ale i dobrovolný odchod značné části nadaných jednotlivců nebo již renomovaných vědců do exilu. Ztráta těchto vědeckých osobností byla navíc umocněna rozbitím badatelských týmů (především v přírodních a lékařských vědách) a narušením vývoje jednotlivých „škol“, jež byly často vázány právě na působení význačné osobnosti.

Knihou ve dvou svazcích přináší podrobné informace o téměř dvou stovkách vědců postižených nacistickým režimem. Navazuje tak na již publikovanou práci kolektivu autorů *Disappeared Science: Biographical Dictionary of Jewish Scholars from Bohemia and Moravia – Victims of Nazism, 1939–1945* (vydali v roce 2014 Michal V. Šimůnek a Antonín Kostlán), která se věnovala židovským vědcům. Záměrem této knihy je poskytnout – v rámci biograficko-lexikografického formátu – přehled o rodinném zázemí, vzdělání, odborné kariéře a především o vlastním odborném přínosu sledovaných osobností pro rozvoj české i světové vědy. Nemalý podíl mezi hrdiny knihy mají osobnosti, které se zapojily do odbojového hnutí, a jejichž smrt tak byla daní za jejich snahu přispět k obnovení svobodného života v naší zemi. V této souvislosti

je potřeba si připomenout i ztráty, které utrpěli nejbližší rodinní příslušníci, kteří často sdíleli stejně tragický osud (popravy, vězení, koncentrační tábory aj.).

Kniha má velký význam pro dějiny vědy, a to jak pro svůj příspěvek k řešení řady otázek důležitých pro vědu a historii (vliv totalitních režimů na vývoj vědy jako celku i jednotlivých oborů, pravidelnosti a disproporce při střídání vědeckých generací, modelování typických a atypických vědeckých kariér aj.), tak i jako obecně platné připomenutí těchto výjimečných tvůrčích osobností a jejich díla. Tyto oběti představují totiž nejen neobyčejně tragickou výstrahu před fanatismem zločinné politické ideologie, ale připomenutí jejich osudů má i mnohem obecnější platnost: důsledkem hodnot, které zastávaly, vzdělání, kterého dosáhly, a především intelektuálních schopností a rozhledu, kterými disponovaly, jim bylo souzeno se stát nadčasovým a stále platným mementem připomínajícím nutnost chránit svobodu lidského myšlení a vědeckého bádání v naší době i v budoucnosti.

*prof. RNDr. Eva Zažímalová, CSc.
předsedkyně Akademie věd České republiky*

PERZEKUCE VĚDCŮ V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY - ÚVODNÍ STUDIE¹

MICHAL V. ŠIMŮNEK

„Ale pokud selžeme, pak se svět (...) a s ním vše, co jsme znali a na čem nám záleželo, zhroutí do propasti nového temného věku, jež světlo zvrhlé vědy učiní ještě zlověstnějším a trvalejším.“²

Nacistická okupace českých zemí znamenala – kromě jiného – rovněž radikální proměnu vědecké politiky, a to jak v oblasti infrastrukturální, tak zejména personální.³ Bezprecedentní byla i míra ideologizace vědy a výzkumu, kdy namísto odborné fundovanosti a kompetitivní výkonnosti získala primát ideologická hlediska.⁴

Ačkoli problematika nacistické vědecké politiky v protektorátu, jejích hlavních linií, dopadů, limitů a přesahů jak v geografickém, tak mezioborovém směru stále ještě čeká na souhrnné zpracování, v kontextu této práce je účelné ve vší stručnosti upozornit na její hlavní východiska a proměny.

1.

Stav vědecko-výzkumné infrastruktury počátkem roku 1939 příčinně souvisel s vývojem v předchozím dvacetiletém období. Vznik Československa

---

1 Tato studie vznikla v rámci výzkumného záměru GAČR 17-271132S.

2 Projev známý jako „*This was their finest hour*“ Sira Winstona Churchilla v dolní komoře Parlamentu Spojeného království po porážce Francie, 18. 6. 1940.

3 Pro období 1939–1945 srov. souhrnně nejnověji Jan Kuklík – Jan Gebhart, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. XVa (1938–1945), Praha–Litomyšl 2006. K vlastnímu tématu srov. především Miloš Hořejš – Ivana Lorencová (eds.), *Věda a technika v českých zemích v období 2. světové války* (= Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 20), Praha 2009 a Antonín Kostlán – Hana Barvířková (eds.), *Věda v českých zemích za druhé světové války* (= Práce z dějin Akademie věd, sv. C/3), Praha 1998.

4 Ke vztahu vědy a politiky v dobové reflexi na příkladu biologie srov. Richard B. Goldschmidt, *Research and Politics*, in: *Science* 109 (2827), 1949, s. 219–226. Sekundárně k politizaci vědy ve 20. století např. Ernst Topitsch, „*Politisierete*“ *Wissenschaft – Ansprüche ohne Legitimation*, in: Kurt Hübner – Nikolaus Lobkowicz – Gerard Radnitzky (eds.), *Die politische Herausforderung der Wissenschaft. Gegen eine ideologisch verplante Forschung*, Hamburg 1976, s. 159–173. K vědě v totalitních politických režimech srov. Yakov M. Rabkin – Elena Z. Mirskaya, *Science and Totalitarianism*, in: Mark Walker (ed.), *Science and Ideology. A Comparative History*, London–New York 2003, s. 17–34.

roku 1918 přitom v této oblasti byl a současně nebyl zásadním zvratem. Na jedné straně se proměnil celkový politický, společenský a kulturní rámec, na straně druhé se zúžily tradiční a po mnoho desetiletí vznikající vazby předcházející éry. Zároveň došlo k dalšímu rozvoji, takže vědecko-výzkumnou infrastrukturu oné doby lze rozdělit na⁵: 1. univerzity a vysoké školy, 2. vědecké společnosti, akademie a muzea (tradiční i nové)⁶, 3. státní zemské a obecně vědecko-výzkumné ústavy⁷, 4. rezortně zakotvené výzkumné instituce (především v oblasti vojenské, zdravotní a zemědělské; mohly se překrývat s institucemi uvedenými sub 3), 5. specializované odborné spolky a 6. instituce soukromého výzkumu.⁸ Vysoké školy a univerzity, kterým mělo i nadále příslušet ústřední postavení, zůstaly zachovány, respektive byly v souladu s dlouhodobými požadavky rozmnoženy (Brno, Bratislava). Obdobně do protektorátu přešel model centrálně spravované vědy a výzkumu, v němž hlavní role připadla Ministerstvu školství a národní osvěty (MŠANO), vedeného během let 1939–1942 profesorem Univerzity Karlovy (UK) v Praze, právním historikem Janem Kaprasem (1880–1947).⁹ Ministerstvo školství a lidové osvěty pod kolaborantským vedením Emanuela Moravce (1893–1945) v letech 1942–1945 naopak na vědeckou agendu coby na zbytečnou rezignovalo.¹⁰

-
- 5 V přehledu srov. Alena Míšková – Martin Franc – Antonín Kostlán (eds.), *Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích*, Praha 2010 a dále také Jaroslava Hoffmannová, *Institucionální zázemí humanitních a sociálních věd v českých zemích v letech 1848–1952* (= Práce z Archivu AV B/18), Praha 2009, s. 201–295. Dobově k přehledu a významu výzkumnictví v jednotlivých zemích srov. W. A. Ha. (šifra), *Industrial Research*, in: *Encyclopaedia Britannica. A New Survey of Universal Knowledge*, Vol. 19, Chicago – London – Toronto 1947, s. 204–207 a také John D. Bernal, *The Social Function of Science*, London 1939.
- 6 V meziválečném období vznikly Masarykova akademie práce (1920) a Československá akademie zemědělská (1924); dále se také ustanovila Československá národní rada badatelská (1924).
- 7 K podílu srov. Jaroslav Folta, K některým problémům výzkumu československé vědecko-výzkumné základny v meziválečném období, in: Jaroslav Purš (ed.), *200 let České společnosti nauk 1784–1984*, Praha 1985, s. 391–397, zde s. 394.
- 8 Tamtéž, s. 391; týž, *On the Development of Czechoslovak Scientific Base*. *Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum*, special issue 5, Praha 1971, s. 185–265.
- 9 Srov. Jiří Doležal, Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie, Praha 1996; Jiří Doležal – Tomáš Pasák, Organizační a správní změny v českém školství v období nacistické okupace, in: *In memoriam Zdeňka Fialy* (= Z pomocných věd historických UK), Praha 1978, s. 215–257. K roli J. Kaprase srov. Josef Tomeš, O personální kontinuitě prvního a druhého odboje. Životní příběh Jana Kaprasa, in: Jan Gebhart – Ivan Šedivý (eds.), *Česká společnost za velkých válek 20. století. Pokus o komparaci*, Praha 2003, s. 253–264 a Marie Ryantová, Prof. JUDr. Jan Kapras a jeho působení za okupace, in: Kostlán – Barvířková, c. d., s. 251–265.
- 10 V ministerstvu pod Moravcovým vedením zůstala pouze agenda školské a kulturní politiky. Do jaké míry v ní mohly setrvat i zbytky vědní politiky, zůstává doposud nezodpovězenou otázkou. Ke struktuře a kompetencím ministerstva srov. Volker Mohn, *NS-Kulturpolitik im Protektorat Böhmen und Mähren. Konzepte, Praktiken, Reaktionen* (= Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte im östlichen Europa, Bd. 45), Essen 2014, s. 131–142. K úloze E. Moravce srov. Jiří Pernes, *Až na dno zrahy. Emanuel Moravec*, Praha 1997, s. 175–207 a Jan Tesař, Emanuel Moravec aneb logika realismu. *Dějiny a současnost* (dále jen DaS) 11/1, 1969, s. 20–27.

První zásah do této vědecko-výzkumné infrastruktury po německé okupaci v březnu 1939 souvisel s rozpuštěním československé armády.¹¹ Na jedné straně došlo ke zrušení vojenského vysokého školství (Vysoká škola válečná) a vlastní výzkumné organizační báze (Vojenský ústav vědecký), respektive přesunu vojenských expertů do jiných státních institucí či průmyslu,¹² na druhé straně byly v podstatě ihned přebírány a exploatovány podniky spojené s vojenským výzkumem a vývojem.¹³ Začlenění do struktury německého vojenského výzkumu měl na starost nejdříve německý Hospodářský a vyzbrojovací úřad (*Wirtschafts- und Rüstungsamt*) a od 30. března 1939 Zbrojní inspekce Praha (*Wehrwirtschaftsinspektion Prag*). Zejména v oblasti leteckého výzkumu došlo k začlenění do rezortního výzkumu Říšského ministerstva letectví (*Reichsluftfahrtministerium*), respektive *luftwaffe*.¹⁴

Vědní politika, která zůstávala i po březnu 1939 v mnoha ohledech součástí školské politiky, byla sice formálně v gesci protektorátní vlády, nicméně za situace, kdy této vládě „nepříslušelo právo ani moc stanovit rozsah autonomie“ a kdy současně došlo k vytváření vlastní německé administrativně-správní struktury, která postupně čím dál tím více ingerovala do protektorátní agendy, přičemž personální opatření měla jednoznačnou prioritu.¹⁵ To se týkalo především příslušného oddělení (skupiny) v nově zřízeném Úřadu říšského protektora (*Amt des Reichsprotektors*). Obecně je přitom třeba uvést, že německá vědní politika jako taková byla v polykratické struktuře nacistického státu ovlivňována soupeřením několika bloků. Byl to vojenský výzkum kontrolovaný Vojenským zbrojním úřadem (*Heereswaffenamt*), *luftwaffe*, Göringovo ekonomické pseudoministerstvo pro čtyřletý plán a Říšská rada pro výzkum

-
- 11 Pro organizaci vědeckého vojenského výzkumu srov. Karel Straka, *Souvislosti vědy a výzkumu s obranou Československé republiky. Vojenský ústav vědecký v letech 1936–1938*, Praha 2006. Pro likvidaci vojenského školství srov. Václav Bednář, *Československá vojenská akademie 1919–1939*, in: Tomáš Pospěch (ed.), *Orel, lev, svastika a hvězda. Historie bývalých vojenských škol v Hranicích*, Hranice 2010, s. 73–76.
- 12 Srov. Pavel Šrámek, *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932–1939*, Praha 2008, s. 100–131. Dále srov. Arnošt Bareš – Tomáš Pasák, *Odbojová organizace Zdeňka Schmoranze v roce 1939. Historie a vojenství* (dále jen HaV) 16/6–7, 1968, s. 1003–1033. Pro umístování některých důstojníků v chemickém průmyslu ve Zlíně srov. Stanislav Landa, *K dějinám chemie paliv v letech 1921–1952*, in: Nový – Foltá, c. d., s. 195–216, zde s. 208.
- 13 Vojtěch Mastný, *Protektorát a osud českého odboje*, Praha 2003, s. 69–71.
- 14 Pavel Marjánek, *Pražský letecký ústav za okupace 1939–1945*, in: Michal Plavec a kol., *Než podmaníme vzduch... Zalétávací a zkušební piloti a letecké výzkumné ústavy* (= *Práce z dějin techniky a přírodních věd*, sv. 29), Praha 2012, s. 125–146.
- 15 Mastný, c. d., s. 55. K německému systému vědní politiky v letech 1933–1945 srov. Nother Hammerstein, *Wissenschaftssystem und Wissenschaftspolitik im Nationalsozialismus*, in: Rüdiger vom Bruch (ed.), *Wissenschaften und Wissenschaftspolitik. Bestandaufnahmen zu Formationen und Kontinuitäten im Deutschland des 20. Jahrhunderts*, Stuttgart 2002, s. 219–225. Pro úlohu akademií srov. Eduard Seidler (ed.), *Die Elite der Nation im Dritten Reich – Das Verhältnis von Akademien und ihrem wissenschaftlichen Umfeld zum Nationalsozialismus* (= *Acta historica Leopoldina*, Nr. 22), Halle/Saale 1995.

(*Reichsforschungsrat*), NSDAP, Říšské ministerstvo pro vědu, vzdělání a osvětu lidu (*Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung*; dále jen REM), SS či později Speerovo Říšské ministerstvo pro vyzbrojování a válečnou produkci (*Reichsministerium für Rüstung und Kriegsproduktion*) atd. Jejich význam, reálné možnosti, ale i konkrétní výzkumné záměry se během času značně proměňovaly a samozřejmě se podle dané konstelace odrážely i v okupovaných oblastech, protektorát nevyjímaje. Tyto bloky spolu někdy kooperovaly, někdy byly naopak v konfliktu nebo tu více, tu méně skrytě soutěžily jeden s druhým.¹⁶ Trvalými průvodními znaky byl nicméně nárůst vlivu SS a současně i přesvědčení, že nacistický stát spočívající na rasové a *völkisch* pospolitosti a výlučnosti může a má být řízen technokraticky orientovanými odborníky, kteří zajišťují „institucionalizaci technologické změny pro státní zadání“.¹⁷ V protektorátu navíc hrály v německé vědní politice klíčovou úlohu zdejší nacifikované německé vysoké školy v čele s Německou Karlovou univerzitou (NKU) a jejím novým vedením v čele s příslušníkem SS profesorem Wilhelmem Saurem (1899–1951).¹⁸ V krátké době se podařilo navázat úzký vztah rovněž ke klíčovými představitelům REM.¹⁹

Naprosto klíčovým zásahem do vědecko-výzkumné infrastruktury bylo uzavření českých vysokých škol a univerzit 17. listopadu 1939, vyhlášené původně na dobu tří let. Tento krok, spojený navíc s brutálním postupem vůči studentům, představoval zásadní a „čistě politické rozhodnutí“²⁰, které znamenalo nejen jasnou negaci autonomie protektorátu, nýbrž představovalo nepřekročitelnou mez až do roku 1945.²¹ Zároveň se jednalo o krok, který

16 Monika Renneberg - Mark Walker, Scientists, Engineers and National Socialism, in: Monika Renneberg - Mark Walker (eds.), *Science, Technology and National Socialism*, Cambridge 2002, s. 1-30, zde s. 1-2.

17 Tamtéž, s. 3, 4, 6. Srov. také Jeffrey Herf, The Engineer as Ideologue. Reactionary Modernists in Weimar and Nazi Germany. *Journal for Contemporary History* 19, 1984, s. 631-648. Životopisně pro hlavní dva aktéry Taylor Blaine, *Hitlerovi inženýři. Fritz Todt a Albert Speer. Hlavní stavitelé Třetí říše*, Praha 2015. K SS a roli Himmlera srov. Peter Longerich, *Heinrich Himmler. Biographie*, München 2010; Michael H. Kater, *Das „Ahnenerbe“ der SS 1935-1945. Ein Beitrag zur Kulturpolitik des Dritten Reiches* (= Studien zur Zeitgeschichte, Bd. 6), Berlin - Boston 2006, a také Eugen Kogon, *Der SS-Staat. Das System der deutschen Konzentrationslager*, München 2006.

18 Srov. Michael Grüttner, *Biographisches Lexikon zur nationalsozialistischen Wissenschaftspolitik* (= Studien zur Wissenschafts- und Universitätsgeschichte, Bd. 6), Heidelberg 2004, s. 145-146. Pro roli pražské NKU a jejích profesorů srov. Alena Míšková, *Die Deutsche (Karl-) Universität vom Münchener Abkommen bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges*, Praha 2007.

19 Jednalo se zejména o referenta pro přírodní vědy, příslušníka SS a profesora Rudolfa Mentzela (1900-1987). K jeho pozici blíže Grüttner, c. d., s. 117-118 a dále také Anne C. Nagel, *Hitlers Bildungsreformer. Das Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung 1934-1945*, Frankfurt/Main 2012.

20 Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále jen AKPR) Praha, sl. K335/42, dopis ÚŘP Háchovi, 24. 9. 1940.

21 K rozsáhlé literatuře týkající se průběhu a následků 17. listopadu 1939 srov. především Petr Borl, Intervence ve prospěch studentů zatčených na podzim 1939. Aktivity rodičů a role představitelů protektorátní správy. *Acta Universitatis Carolinae-Historia Universitatis Carolinae Pragensis* (dále

byl v mnoha ohledech bezprecedentní i v evropském měřítku.²² Postiženo bylo celkem deset univerzit, vysokých technických škol, samostatných speciálních vysokých škol a fakult včetně Akademie výtvarných umění.²³ Vedle obecné kulturní regrese, kterou násilné zavření vysokých škol přineslo, došlo ke ztrátě mezinárodních kontaktů a často i možností profesního růstu, pro který byla v mnoha oborech klíčová i dostupnost laboratorně-technického zázemí, knihoven a dalšího vybavení, jež bylo zpravidla rozchváčeno. Primárně šlo o zřejmý demonstrativní efekt brutálního nasazení bezpečnostních sil, kdy okupační režim „(...) vůbec netrestal viníky, nepátral po osobním přechinu: ochromoval inteligenci, zavíral školy, střílel národ do hlavy.“²⁴ Stejně tak zřejmý byl ovšem i dlouhodobý důsledek: „Chtějí zničit university a školy, aby nadlouho po této válce nebylo českých vzdělaných duchovních vůdců, úředníků a učitelů lidu a národa, aby pak mohli dokazovat, že si sami nemůžeme

---

jen AUC-HUCP) 55 (2), 2015, s. 81–123; Zdeněk Pousta (ed.), *Trpké vzpomínky na 17. listopad 1939*, Praha 2014; Marie Novotná (ed.), *Zvláštní akce 17. listopad a její průběh v Brně 1939*, Brno 2004; František Vašek, *Uzavření českých vysokých škol v Brně. Universitas 2*, 2000, s. 15–22; *Odkaz 17. listopadu po šedesáti letech*, Praha 2000; Tomáš Pasák, *Německá reakce na pražské demonstrace na podzim 1939. DaS 21/6*, 1999, s. 11–15; *týž, JUDr. Emil Hácha (1938–1945)*, Praha 1997, s. 95–103; *týž, 17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*, Praha 1997; Zdeněk Pousta (red.), *Na paměť 17. listopadu 1939*, Praha 1995; *17. listopad po 55 letech*, Brno 1994; Tomáš Pasák, *17. listopad 1939. Soudobé dějiny 1/2–3*, 1994, s. 322–337; Jozef Leikert, *A den se vrátil (co následovalo po 17. listopadu 1939)*, Bratislava 1993; František Buriánek, *Svědectví. Příběhy českých studentů z akce 17. listopad*, Praha 1979; Tomáš Pasák, *Odkaz 17. listopadu dnešku*, Praha 1979; *týž, Odkaz 17. listopadu pro pokrokové studentské hnutí*, Praha 1979; Jan Havránek, *17. listopad 1939 a jeho místo v dějinách. Univerzitní zprávy 2*, 1979, s. 9–39; Bohumil Vaňák, *Jan Opletal a 17. listopad 1939*, Litovel 1979; Gustav von Schmoller, *Die deutschen Vergeltungsmaßnahmen nach den tschechischen Studentendemonstrationen in Prag im Oktober und November 1939. Bohemia 1979*, s. 156–174; Detlef Brandes, *Die Deutsche Reaktion auf die Prager Demonstrationen im Herbst 1939. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte 23/2*, 1975, s. 210–218; František Buriánek (red.), *Nepokořené mládí. Vyprávění českých studentů z koncentračního tábora Sachsenhausen*, Praha 1971; Božena Fabiánová (ed.), *17. listopad 1939*, Praha 1969; *17. listopad 1939. Okupace. Archivy mluví*, Praha 1969; Stanislav Biman, *17. listopad 1939. DaS 8/11*, 1966, s. 17–20; Zdeněk Bakovský, *Fakta o účasti studentstva v říjnových a listopadových událostech roku 1939*, Praha 1959; Bohdan Rossa (ed.), *Sedmnáctý listopad. Příspěvek k historii české mládeže za okupace*, Praha 1959; Jiří Radimský, *K 17. listopadu 1939. Vlastivědný sborník moravský 14*, 1959, s. 12–17; Albert Pražák, *České studentstvo za okupace*, in: *Vlastimil Louda – František Kropáč (red.), Persekuce českého studentstva za okupace*, Praha 1945, s. 11–15; Jaromír Lang, *17. listopad 1939*, in: *Šest let okupace Prahy*, Praha 1946, s. 39–50; *Vlastimil Louda – František Kropáč, 17. listopad. Odboj československého studentstva*, Praha 1945 a *František Buriánek (ed.), 17. listopad 1939. Almanach odboje československého studentstva*, Praha 1945. Archivně srov. především AKPR Praha, sl. 422/39, studentské demonstrace 15. listopadu 1939 – zatýkáni, důvěrná zpráva o průběhu studentských manifestací dne 15. listopadu 1939, 1939.

22 K téměř paralelnímu zásahu v Krakově 6. 11. 1939 srov. zejména Jochen August (ed.), *„Sonderaktion Krakau“*. *Die Verhaftung der Krakauer Wissenschaftler am 6. November 1939*, Hamburg 1997.

23 Národní archiv (dále jen NA) Praha, f. AMV-NSM 110, k. 44, sig. 110-4/508, materiál k předložení Frankovi, 25. 10. 1943. Srov. *Vlastimil Louda, České vysoké školy zavřeny na 3 roky*, in: *Louda – Kropáč, c. d.*, s. 105. Srov. *Louda – Kropáč, Vysokoškolská učitelé a zaměstnanci mučedníci. Popravení nebo zemřelí v koncentračních táborech za války*, in: *tamtéž*, s. 146–151.

24 Václav Černý, *Paměti 1939–1945*, Praha 1992, s. 126.

vládnout (...), chtějí nás zničit i duchovně (...) a uvést nás tak ve stav, v němž jsme byli před svým národním obrozením před 150 lety.“²⁵

Současně však, a to je nepřilíš zdůrazňovaný moment, si i německá místa byla vědoma nedostatku odborníků pro nezbytný administrativně expertní chod protektorátu (zejména v oblasti veřejné zdravotní služby, ale i lesnictví, národohospodářství apod.) a nevyužití potenciálu expertních kapacit zejména pro válečnou výrobu. Za daných okolností vznikla v podstatě záchranná iniciativa představitelů pražských vysokých škol z 25. listopadu 1939, kteří žádali o uvolnění výzkumných kapacit nejen na vysokých školách a univerzitách, nýbrž i v celkem jedenadvaceti dalších pokusných ústavech a laboratořích mimo univerzity.²⁶ Podstatou návrhu bylo oddělení výukové a pedagogické činnosti od základního a aplikovaného výzkumu. Tato žádost byla Úřadu říšského protektora (dále jen ÚŘP) zprostředkována Háchou a o měsíc později došla z německé strany kladného přijetí.²⁷ Na základě přípisu ÚŘP z 22. prosince 1939, signovaného státním sekretářem Karlem H. Frankem (1898–1946), bylo sděleno, že „(...) zastavení bádačí činnosti na nich by nebylo v zájmu Říše. Tyto ústavy mohou pracovati, jenom když jejich přednostové a personál budou dále konati své služební povinnosti v rozsahu daném potřebou Říše a veřejným zájmem.“²⁸ Nebylo ovšem stanoveno, kdo, na jak dlouho a na základě jakých kritérií bude výzkumnou náplň posuzovat a činnost jednotlivých ústavů povolovat. První schůzka ustanovených německých komisařů s českými rektory se v Praze konala v budově uzavřené Právnické fakulty UK 12. ledna 1940.²⁹ Zdá se, že ve skutečnosti záviselo výběrové otevírání ústavů pro výzkumnou činnost na rychlosti dosazených německých komisařů. Zatímco ústavy brněnské Vysoké školy zemědělské (dále jen VŠZ) byly uvolněny rychle, neboť posudek psal místních poměrů znalý Hans Lokscha (1895–1975), v případě příbramské Vysoké školy báňské (dále jen VŠB) se musel komisař najít prostřednictvím REM v Německu a na-

25 Edvard Beneš, *Po studentských masakrech* (rozhlasový projev 3. 12. 1939), in: Louda – Kropáč, c. d., s. 9–10, zde s. 9. Srov. také Shiela Grant Duff, *A German Protectorate. The Czechs under Nazi Rule*, London 1942, s. 193–194.

26 Předkladateli memoranda byli rektori UK (Hrozný) a ČVUT (Engel) a děkan Vysoké školy obchodní (Hora).

27 AKPR Praha, sl. K335/42, dopis Háchy von Neurathovi, 24. 11. 1939; tamtéž, záznam pro domo, 5. 12. 1939.

28 NA Praha, f. PMR, k. 3101, přípis MŠANO prezidiu ministerské rady, 7. 6. 1940. Srov. také AKPR Praha, sl. K335/42, opis dopisu z 22. 12. 1939. Výslovně v něm bylo uvedeno, že zákaz se nevztahuje na ČAVU, ČNRB, univerzitní hvězdárnu, Komisi pro staré české tisky, Historický ústav a knihovny.

29 AKPR Praha, sl. K335/42, dopis Eliáše Neurathovi, 25. 4. 1940; tamtéž, zpráva „Vysoké školy – dnešní stav“, únor 1940.

konec se jím stal Ludwig Rüger (1896–1955) z Jeny.³⁰ Dva ústavy VŠB mohly být znovuotevřeny až v srpnu 1940.³¹

Tímto vývojem tak paradoxně a za zcela nových okolností došly naplnění starší námitky proti „zbytečnému teoretizování“ a diskuze o upotřebitelnosti praktických a teoretických disciplín.³² Následkem posunu k aplikacím byly jednoznačně preferovány technické disciplíny a nacistický režim se přitom snažil tuto situaci propagandisticky využít ve smyslu podpory „skutečné inteligence“, tedy od lidu neodtržené a pro lid pracující.³³ Z nejznámějších případů lze uvést např. Fyzikální výzkum Škodových závodů v Plzni, Výzkumný a zkušební ústav firmy Baťa ve Zlíně, průmyslové laboratoře v Rybitví a Modřanech, optickou laboratoř Českého vysokého učení technického (dále jen ČVUT) zřízenou ve spolupráci s firmou ERA ve Vršovicích, někdejší vojenské telegrafní dílny ve Kbelích, ale také aplikovaný zemědělský výzkum na VŠZ či lékařský výzkum na Státním zdravotním ústavu (SZÚ). V mnoha ohledech tak probíhal důležitý výzkum během válečných let právě na těchto pracovištích. Na jedné straně zde dobíhaly předválečné výzkumné záměry, na straně druhé krystalizovaly plány, koncepty a utvářely se pracovní týmy pro poválečné období.³⁴ Jak již bylo naznačeno, jeho významu si byla dobře vědoma i německá strana. Tak např. v březnu 1941 měl Hitler osobně zaujmout „výjimečně pozitivní“ stanovisko k otázce využití technických a konstruktivních schopností českých techniků.³⁵ Ještě na konci téhož měsíce mělo dojít ke zřízení tzv. Technické vedoucí kanceláře (*Technisches Führungsbüro*) v rámci tzv. Racionalizačního místa (*Rationalisierungsstelle*), které mělo být prostředníkem Ústředního svazu pro průmysl v Čechách a na Moravě (*Zentralverband der Industrie in Böhmen und Mähren*).³⁶ Cílem bylo zvýšení výkonu českých techniků pod jednotným a Němci kontrolovaným vedením.³⁷ K uskutečnění nicméně došlo až dva měsíce po příchodu Reinharda Heydricha (1904–1942) jakožto zastupujícího říšské-

30 Archiv Národního muzea (dále jen ANM) Praha, f. J. Kapras, k. 1, sl. 4966, záznam přípisu služebny gestapa Brno Zemskému úřadu Brno, 19. 12. 1939. Pro seznam komisařských správců srov. ANM Praha, f. J. Kapras, k. 1, sl. 4969, strojopisný seznam, b. d.

31 NA Praha, f. PMR, k. 3101, přípis MŠANO ÚŘP, 23. 10. 1940.

32 K dlouhodobému aplikačnímu trendu srov. John D. Bernal, *Věda v dějinách II*, Praha 1960, s. 16–23. V dobové proněmecké reflexi např. Anton Zischka, *Věda láme monopoly. Hospodářsko-politická studie*, Praha 1937.

33 K technickým oborům srov. především již uvedenou kolektivní monografii Hořejš – Lorencová, c. d. Pro přírodovědecké obory srov. Jan Janko, *Vědy o životě v českých zemích 1750–1950* (= Práce z dějin Akademie věd B/12), Praha 1997, s. 465–485.

34 Srov. Folta, K některým problémům, s. 396 nebo případově Emilie Těšínská, Personální a institucionální proměny fyzikálních oborů v českých zemích za války, in: Kostlán – Barvířková, c. d., s. 167–190, zde s. 169.

35 NA Praha, f. ÚŘP-ST 109, k. 72, sig. 109-4/1229, Saur Adolfovi, 27. 3. 1941; tamtéž, Adolf Frankovi, 14. 3. 1941 a tamtéž Adolf Giesovi, 29. 3. 1941. K dohledu a reorganizaci srov. Mastný, c. d., s. 78–83.

36 Tamtéž.

37 NA Praha, f. ÚŘP-ST 109, k. 72, sig. 109-4/1229, Eilers Giesovi, 30. 8. 1941; tamtéž, Gies Fuchsovi, 23. 5. 1941.

ho protektora do Prahy, kdy byl vydán výnos týkající se dohledu na „činnost organizací, které se zabývají racionalizací“, respektive otázkami hospodářské racionalizace, typizace a standardizace, jež se vztahovala na všechny „spolky, svazy, společnosti, vědecké ústavy a pokusné ústavy“.³⁸ Vedle několika německých pověřenců byly výslovně uvedeny Česká akademie zemědělská (ČAZ), Česká akademie technická (ČAT), Ústav lidské práce (ÚLP), Ústav pro hospodářské práce v zemědělství, zemědělské výzkumné ústavy atd.³⁹

Naopak zcela záměrně měly být podvázány a eliminovány humanitní disciplíny.⁴⁰ Především šlo o českou filozofii a historiografii, chápanou a difamovanou osobně K. H. Frankem jako původce „českého historického bludu“ a „českého falšování dějin“ stavějícího Čechy proti Němcům a vyžadujícího zásadní revizi.⁴¹ Pro tyto obory zůstala nejdůležitějším útočištěm Česká akademie věd a umění (ČAVU), která byla svým vedením (J. Šusta, V. Trkal) uvedena do cílené izolace, aby nezavdávala zbytečné podněty pro zásahy německých úřadů.⁴² Ne nadarmo hned po skončení války Albert Pražák (1880–1956) výstižně hodnotil, že „v akademii a učených společnostech se žilo jako s oprátkou kolem krku (...)“.⁴³ Navzdory tomu však pracovalo během okupace v ČAVU třicet odborných komisí, z nichž čtrnáct bylo ustanoveno nově.⁴⁴ V podstatě všechny byly věnovány humanitním vědám, zejména pak historii, pomocným vědám historickým a jazykovědě.⁴⁵ Celkem bylo za období 1939–1945 v gesci ČAVU publikováno tři sta jedenáct prací.⁴⁶ Dokud to okolnosti

38 Tamtéž, Bertsch Hustemu, 23. 11. a 23. 12. 1941.

39 Tamtéž.

40 Jan Bělehrádek, Karlova universita a česká věda v odboji, in: Buriánek, c. d., s. 9–17, zde s. 13.

41 Bundesarchiv (dále jen BArch) Berlin, f. R43II, sl. 1326a, Frank Lammersovi, 1. 11. 1940; NA Praha, f. AMV-ST 109, k. 133, sig. 109-9/7, proslov K. H. Franka v Krakově, 24. 6. 1941 a také jeho projev *Na cestě k nové Evropě* (Auf dem Wege zum neuen Europa) pronesený v Národním muzeu v Praze u příležitosti zahájení výstavy německé knihy 3. 11. 1941. Srov. Josef Tomeš, *Historie v čase zkoušky*, Praha 1992, s. 26–44; Jan Pachta, *České dějiny za okupace. Revue dějin socialismu* 9/3, 1969, s. 429–434 a bezprostředně po skončení války Václav Buben, *Dějepis na školách v době okupace*, in: Václav Buben (ed.), *Šest let okupace Prahy*, s. 53–56; Václav Vojtíšek, *Karlova Universita vždy jen naše*, Brno 1946, s. 112–113 a Jaroslav Werstadt, *Projev*, in: František Kutnar – Jaroslav Werstadt, *Odkaz a úkol. Dva projevy k naší obci historické*, Praha 1946, s. 21–32, zde s. 25–26.

42 Martin Formánek, *Josef Šusta – prezident České akademie věd a umění (1939–1945)*, Praha 2013 (rigorózní práce FF UK), s. 57 a Hoffmannová, c. d., s. 232–234. Srov. také Viktor Trkal, *Za prezidentem České akademie*, prof. dr. Josefem Šustou, in: *Věstník ČAVU* 54 (1), 1945, s. 5–6; Miroslav Brdička – Viktor Trkal ml. (eds.), *Profesor Viktor Trkal. Pouť moderní fyzikou*, Praha 2007, s. 32 a ve vzpomínkové reflexi František Červinka, *Česká kultura a okupace*, Praha 2002, s. 34–36.

43 Albert Pražák, *Český vzdělanec v zabrané vlasti*, in: Buben, c. d., s. 65–69, zde s. 67.

44 Martin Martinovský, *Česká akademie věd a umění za protektorátu 1939–1945*, in: Hana Barvíková (ed.), *Studie a články k dějinám vědy a vědeckých institucí* (= *Práce z Archivu akademie věd A/7*), Praha 2002, s. 189–226, zde s. 203–210.

45 Přírodovědná komise nebyla zřízena žádná; do působnosti II. třídy ovšem spadala Hydrobiologická a rybářská stanice v oboře v Blatné, která měla širší zoologický význam. Srov. Formánek, c. d., s. 64–75 a Martinovský, c. d., s. 210.

46 Martinovský, c. d., s. 213; zde také tabulkový přehled za jednotlivé roky uvedený v pozn. č. 53.

dovolovaly, mohli zde působit i rasově pronásledovaní kolegové, jako např. historik hospodářských dějin Bedřich Mendl (1892–1940).⁴⁷ Kancelář Slovníku jazyka českého ČAVU zase finančně podporovala rodiny emigrantů nebo vězňů; tyto platby byly kamuflovány jako platby za excerpta pro Slovník.⁴⁸

Nadále fungovaly české odborné společnosti, zpravidla vázané na vydávání časopisů; jejich přínos ovšem dosud není souhrnně zpracován.⁴⁹

Obdobně souhrnně nezpracované zůstávají zásahy proti českým muzeím, knihovnám a archivům, které spravovaly zpravidla hodnotné vědecké sbírky a které mohly po roce 1939 nadále fungovat.⁵⁰ Např. odbornou činnost muzeí měla celkově podchytit až německá soupisová akce z let 1941–1943.⁵¹

Pokud jde o dobově nejdůležitější komunikační prostředek, totiž odborné vědecké časopisy, přesná čísla o jejich nucené redukci během okupace chybí.⁵² Obecně lze uvést, že v období 1939–1945 bylo v protektorátu zastaveno 1 887 českých novin, časopisů a věstníků; intenzita cenzurních zásahů přitom byla rozdílná: „(...) v různých obdobích války byla různá praxe, jejíž cesty byly kolísavé, měnlivé, nedůsledné, ba náhodné; a tak prognosa byla vždy velmi nejistá a někdy vůbec nemožná. S pokračující válkou se zdá, že censura povolovala (...). Propouštěla i jména slovanská (...) a nearijská (...).“⁵³ Kromě zastavení docházelo rovněž ke změnám periodicity a často i kvalitativnímu posunu spíše na středoškolskou úroveň.⁵⁴ O to více pak získávaly na významu ony časopisy, které se podařilo během války a okupace udržet na vysoké odborné úrovni, jako např. nejstarší a nejdůležitější česká lékařská revue – *Časopis lékařů českých*.⁵⁵

Vedle personálních dopadů, kterým je pozornost věnována níže, byl zásah proti českým vysokým školám a univerzitám spojen s exploatací a defraudací jejich majetku: „Byly (...) uspořádány výpravy německých profesorů a docentů do českých vědeckých ústavů a za přítomnosti a nařízené pomoci

47 Formánek, c. d., s. 63. Srov. také Jiří Pokorný, *Odkaz Josefa Hlávky. Historie České akademie věd a umění, Hlávkových studentských kolejí, Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jakož i Národohospodářského ústavu*, Praha 2005, s. 78–82. Srov. jeho heslo ve druhém svazku.

48 Miroslav Roudný, *Kancelář Slovníku jazyka českého za války*, in: Kostlán – Barvíková, c. d., s. 81–86, zde příloha na s. 85–86.

49 Pro přehled v případě humanitních oborů srov. Hoffmannová, c. d., s. 244–250. Dále srov. rovněž Jana Mandlerová, *Soupis odborných spolků a vědeckých institucí v českých zemích 1860–1918*, Praha 1973.

50 Přehled tamtéž, s. 260–285.

51 Zdeněk Kolečka, *Česká entomologie v období okupačních let 1939–1945*, in: Kostlán – Barvíková, c. d., s. 119–127, zde s. 123. Srov. také Jiří Lach, *Zápisy buchenwaldské. Svědectví Jaroslava Werstadta z let 1939 až 1945. Listy 34/5*, 2004, s. 59–66.

52 Tomáš Pasák, *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*, Praha 1980, s. 78, 87–418.

53 A. Beer, *Censura ve válečných ročnicích Naší vědy. Naše věda 24/8–10*, 1945, s. 284–292.

54 Např. pro lékařské obory průřezově u Jaroslav Blahoš – Bohumil Tichánek (eds.), *Storočenka. Historie České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně*, Praha 2005, s. 59–289.

55 Bělehrádek, *Karlova universita*, s. 13.

českých profesorů byly vybírány nejcennější kusy inventáře k ‚vypůjčení‘. Vše se dalo v přísné úřední formě, všechno bylo sepsáno, potvrzeno a jednání bylo vybraně zdvořilé. Zanedlouho však byly ústavy prostě obsazeny německými profesory. Nastalo stěhování ve velkém, byly přemístovány knihovny seminářů a fakult, stěhovalo se zařízení celých ústavů (...).⁵⁶ Tyto majetkové přesuny byly velmi rozsáhlé, profitovaly z nich jak německé vysoké školy či univerzity v protektorátu, tak i ostatní nacistické organizace, jako např. SS či gestapo.⁵⁷ Značně a často nenávratně postiženy byly po mnoho desetiletí budované knihovní fondy: „Knihy velmi utrpěly několikerým stěhováním, které nemělo jiný smysl než ten, aby byly knihovny zničeny (...) Stěhování se dalo v nábytkových vozech a knihy se nosily naházeny v nůších. Skládaly se na hromady bez ladu a skladu.“⁵⁸ Při domovních prohlídkách gestapa či v případech zatčení byly zabavovány rovněž rozsáhlé soukromé knihovny (např. Gustava Gellnera, srov. jeho heslo v tomto svazku). Mnohé z nich se přitom v Praze automaticky posílaly NKU, čímž byly alespoň zachráněny.⁵⁹ Odhaduje se, že v českých zemích mělo být do roku 1945 zničeno zhruba 40 % knižních zásob veřejných obecních knihoven, přičemž škody vědeckých ústavů se nikdy nepodařilo podrobně rekonstruovat.⁶⁰

V poslední fázi byly v letech 1942–1944 zabavovány finanční prostředky uložené na účtech univerzitních pracovišť, studentských spolků, jednotlivých nadací apod.⁶¹ Soupisová akce pro uzavřené vysoké školy v Praze, respektive nařízený převod finančních prostředků ve výši 884 tisíc K byl uskutečněn za asistence neuniformované protektorátní policie k 1. lednu 1944.⁶² Obdobně byl převeden majetek Hlávkovy nadace na nově zřízenou

56 Tamtéž. Pro seznamy inventarizovaných ústavů UK a ČVUT srov. BArch Berlin, f. R31, sl. 752, seznam ústavů a inventární soupisy, b. d.

57 Použití inventáře včetně knihoven bylo velmi časté; profitovaly z nich jak existující německé vysoké školy a univerzity, tak i nově zakládané instituce, jako např. Nadace Reinharda Heydricha (*Reinhard-Heydrich-Stiftung*). Velmi dobře je v tomto ohledu dokumentována situace na pražském ČVUT, v jehož případech byly škody na nemovitém i movitém majetku po skončení války odhadnuty na 81 milionů předválečných korun. Srov. Milena Josefovičová, *Osudy zabaveného majetku Českého vysokého učení technického v letech 1939–1945. Dějiny věd a techniky* (dále jen DVT) 40/4, 2007, s. 209–217 a Jan Milbauer (ed.), *České vysoké učení technické v Praze 1938–1945*, Praha 1948. Pro situaci v Brně srov. Marie Bednaříková et al., *Dějiny university v Brně*, Brno 1969, s. 220–221.

58 Bělehrádek, *Karlova universita*, s. 13.

59 Otakar Husák, „Kommando Bücherei“, Pankrác, in: Václav Poláček (red.), *Knihy a národ 1939–1945. Rekonstrukce nevydaného pamětního sborníku Svazu českých knihkupců a nakladatelů z roku 1947*, Praha–Litomyšl 2004, s. 179–185, zde s. 180, 182.

60 Václav Poláček, *Cenzura, řízení knižního trhu, zabavování a ničení knih 1938–1945*, in: Poláček, c. d., s. 67–145, zde s. 143.

61 K pražským univerzitním spolkům srov. Jana Ratajová, *Studentské spolky v letech 1848–1948*, *Forum* 2, 2008, s. 58–60.

62 BArch Berlin, f. R31, sl. 761, zabavený majetek uzavřených českých vysokých škol v Praze, 1939–1945. Srov. Jan Boček, *Nadace a nadační fondy v protektorátu Čechy a Morava*, Říčany 2010, s. 32–44, 234–283.